

Şema Öncesi Dönem Çocuklarının (4-7 yaş) Okul Temalı Resimlerine İlişkin Yorumlamalar

Gönül ŞENER

Munzur Üniversitesi, Çemişgezek MYO, gonulsener@munzur.edu.tr

DOI: 10.21666 / muefd.418252

Özet

Araştırmanın amacı şema öncesi dönem çocuklarının yapmış oldukları okul temalı resimlerin içinde buldukları dönemin özelliklerini yansıtmadıklarını belirlemek ve çocukların iletişim aracı olan çizimlerle anlatmak istediklerini yordamaktır. Araştırmanın gerçekleştirilmesinde sanat temelli araştırma deseni kullanılmış, Tunceli ili Çemişgezek ilçesinde yer alan anaokulunda öğrenim gören 30 gönüllü çocuk gerekli izinler alındıktan sonra araştırmaya dahil edilmiştir. Elde edilen resimlerin yorumlanmasında göstergebilim yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın sonucunda, çocukların yapmış oldukları çizimlerin onların içinde buldukları dönemin özelliklerini yansıttığı ayrıca çocuğun içinde bulunduğu duygu dünyası hakkında ipuçları verdiği görülmüştür. Çocukların okul temalı çizimlerinde okul binasının yanında insan, güneş, bulut, çiçek, gökkuşuğu, ağaç ve hayvan figürlerine yer verdikleri, bunun yanında çizimlerinde en çok kırmızı, mavi ve mor renkleri kullandıkları sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca çocukların çizdiği okul figürlerinde pencereye, kapıya, çatıya, bayrağa, bacaya ve merdivene yer verdikleri görülmüştür. İletişim çocukların duygu ve düşüncelerini anlatmada önemli bir araçtır. Bu nedenle evde anne-babaların, okulda ise öğretmenlerin ve yöneticilerin çocuklara kendilerini resim yoluyla ifade edebilmeleri için daha çok imkân tanınmaları gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Şema öncesi dönem, okul, resim

Interpretations on the School-Themed Drawings Made by the Children in Pre-schematic Stage (4-7 age)

Abstract

The purpose of the research is to determine whether the school-themed drawings made by the children in pre-schematic period reflect the characteristics of their period and to predict what the students want to express via these drawings which are a means of communication. The art-based research design has been used for the conduct of the research in which 30 volunteer students that study in the kindergarten in the district of Çemişgezek, Tunceli have been involved after the necessary permissions have been obtained. The method of semiology has been used for interpretation of the drawings made. As a result of the research, it has been seen that the drawings made by the children reflect the characteristics of their period and they give clues about their world of emotions. Children's school themed drawings of the school building next to the human, sun, cloud, flower, rainbow, tree and animal figures, as well as the most red, blue and purple colors in their drawings are reached. In addition, the children in the school figures of the window, door, roof, flag, chimney and staircase were found to include. Communication is an important means of expressing emotions and thoughts. Therefore, parents are required to enable children more to express themselves by means of drawing at home while teachers and directors are required to do it at schools.

Keywords: Pre-schema stage, school, picture

Hangi yaşta olursa olsun çocukların büyük bir çoğunluğu, resim yapmaktan büyük bir zevk almaktadır. Resim, çocuğu kendisine en çok yaklaştıran ve ona en özgür olabileceği anı yaşatan sanat etkinliklerinden biridir. Çocuklar oyun oynarcasına çizerler, boyarlar, karalarlar, sıkılırlarsa yeniden çizmeye başlarlar, özgün renkler ve kompozisyonlar oluştururlar (Özsoy, 2001). Resim ve çocuk birbirini tamamlayan önemli iki unsurdur. Resim yapmayan çocuğun olma hayalinin bile mümkün olmadığı resim, sözel ve duygusal aktarımın en etkili ve önemli yollarından biridir. Çocuklar birtakım ihtiyaçlarını sanatsal sembollerini kullanarak anlatmaya çalışırlar. Çocuğun yaptığı çizimler, boyamalar sonucu kâğıtta beliren lekeler, çizgi ve şekiller anlatmak istediklerinin bir aracıdır (Artut, 2004). Çocuk, çizdiği resimler yoluyla ruh dünyasını dışa vurur. Bu açıdan bakıldığında resim, çocuğun kendi duygu ve düşüncelerinin bir ürünü olduğu için özellikle okulöncesi dönemde büyük önem taşımaktadır. Zihinsel-duyumsal-devimsel gelişim evrelerine bağlı olarak çocuk resmi onun iç dünyasındaki saklı

kalmış duyguları yansıtır ve yaşanmış olumlu ve olumsuz deneyimleri hakkında bilgi verir. Başka bir deyişle çocuk yapmış olduğu resimlerde kendisini ifade etme imkanını bulur. Bu yüzden de resim çocuğun psikolojisini anlamada vazgeçilmez bir araçtır (Samurçay, 2006).

Çocuklar yaşadıkları olumlu ve olumsuz deneyimleri, bilinçaltında yer alan anlatmaktan korkup çekindikleri duygularını farkında olmadan resimlerine yansıtır. Çocuk resimlerinde çocukların betimlemelerden çok hayal ettiklerinin yansımaları görülmektedir. Aslına bakıldığında çocuğun çizmiş olduğu resimde bize çok basit gelen küçük bir çizgi bile bir anlam içermektedir (Çankırılı, 2012). Bilinçaltı yansımalarının en sık resme döküldüğü şema öncesi dönemde çizimlerde en önemli bölümü kafa oluşturmaktadır. Bir yuvarlağın içine çeşitli işaretler kullanarak ağız, burun ve gözleri belirtir. Şema öncesi evresinde çocuk, canlandırmak istediği obje ya da kavram ile ilişki kurmak kaygısını yaşamaya başlar. Bu durum çocuğu doyuma götürür (Arıcı, 2010). Bu dönemde çocuk, temsili şekilleri objelerle sıralayabilmektedir. İnsan figüründe çocuk; bilinen bazı sembolleri kullanmaya başlar ve betimler. Her uzvu farklı sembollerle oluşturur. Bu şemalar; geometrik şekilleri de içerirler. Bunları genelde yüz ve vücut şeması için kullanır. Bu yaş çocukları, aynı zamanda mekânsal ilişkileri de resimlerine aktarabilirler (Arıcı, 2010). Çocuk resimlerinin gelişim basamaklarında da bahsettiğimiz gibi karalama döneminde çocuklar renkleri bilinçsizce kullanırlar, renk farklılıklarının ve anlamlarının ayırımında değildirlir. Beş yaş civarında çocuk resimlerinde renk uyumu gözlemlenir. Bu dönem renk kullanımı nesnel olmasına rağmen bazı çocuk resimlerinde çevrede gördükleriyle uyumlu eşleştirmeler bulunabilir (Malchiodi, 1998).

Çizgi: Baş yerine bir yuvarlak, gözler için noktalar, bacaklar için de iki düz çizgi çizilir. Daha seyrek olarak gövde için ikinci yuvarlağın eklendiği ve daha da seyrek olarak kollar yerine de iki çizgi çizildiği gözlemlenebilir (Yavuzer, 2012)

Saydam (Röntgen) Resim: Bu dönemde çocuklar, içi görünen veya röntgen gibi içindeki her şeyin görülebildiği resimler de yaparlar. (Malchiodi, 2013). Ayrıca objelerin içinde veya arkasında bulunan ve görünmeyen şeyleri sanki görünüyor gibi çizerler (Hurwitz ve Day, 1995).

Farklı Bakış Açıları: Gördüklerinden çok düşündüklerini çizen şema öncesi dönem çocukları, düşüncelerini kâğıda aktarırken birden çok bakış açısından yararlanırlar. Örneğin, hem kuş bakışı hem de karşıdan bakışla çizilen bir masanın üst kısmı kuşbakışı çizilirken, masanın bacakları karşıdan bakış açısıyla çizilmiş olur (Yolcu, 2004).

Renkler: Bu dönemde yapılan figür ve boyamalarda, bir nesneyi boyamak için seçilen renk ile canlandırılan nesne arasında çok ilişki yoktur. Hangi renkte neyi çizmek istiyorsa çizebilir. (Yavuzer, 2012).

Mekân Algısı ve Perspektif: Çocuğun yapmak istediği her şey, yer çizgisi olarak kabul ettiği alt kenara sıralanır. Daha sonraları ise mekân, kâğıdı yatay olarak baştan sona geçen bir çizgi olur. Bu kez de her şey bu çizgi üzerine dizilmiştir (Abacı, 2000).

Oranti: Şema öncesi evrenin bir başka özelliği de çocukların yaptıkları resimlerde bazı parçaları diğerlerine oranla daha büyük çizmeleridir (Buyurgan ve Buyurgan, 2012).

Sonuç olarak bu evrede çocuğun yaptığı resimler duygularının, hayallerinin yansımasıdır ve dış dünya ile kurduğu ilişkilerini giderek zenginleştirir. Özellikle kendilerinde iz bırakan olayları, vücut ölçüleri orantısız resim yaparlar ve bu resimlerini genelde açıklamak isterler. Bu dönemde röntgen (saydam) resim yaparlar. Bazen bir çizgi veya leke ile mekânı oluştururlar. Nesnelere havada uçuşmasını diyerek birden fazla mekân çizgisi kullanırlar. Ayrıca nesnelere birden fazla görüş noktasından bakılabilecek şekilde düzenliyorlar. Kâğıdı çevirerek yaptıkları bu resimler, düzleme özelliği olarak isimlendiriliyor. Şema öncesi dönemde görülen bir diğer çaba da çocukların yaptıkları resimlerde bazı parçaların diğer parçalara göre daha büyük çizmeleridir (Buyurgan ve Buyurgan, 2001).

Özetle şema öncesi dönemde çocuklar, algılama-kavrama ve öğrenmede belirli bir işlerliğin kazandığı bir dönem içine girer. Artık resimlerinde sadece çizgilerden oluşan biçimler yoktur. Yüzey doldurma şeklinde görülen plan yapma becerisi ile doğru ve yanlışları görür. Nesnelere ve olaylar arasındaki ilişkilerin nedenlerini anlamasa bile kendi dünyasına göre onları ilişkilendirir (Artut, 2004). Bu evredeki çocuklar, artık resmetmek istediklerinin bilincindedirler. Çizgisel ifade belli bir olgunluğa ulaşmıştır. Çizgiyle temsil edilmek istenen obje, resme bakan tarafından rahatça anlaşılır (Roland, 2006). Resimlerde insan figürü belirlemeye başlar. Kantner ve Gregory'ye (2002) göre, çocukların çizdikleri insan figürleri genellikle kendilerini ve ebeveynlerini temsil eder. Çocuk, ilk başlarda insan figürünü bir yuvarlak, ve o yuvarlaktan çıkan iki çizgiyle oluşturur. Yuvarlak biçim başı; çizgilerse bacakları temsil

eder. Çocukların döneme ilişkin özelliklerini bilmek onların sağlıklı bir gelişim içinde olup olmadıkları konusunda bizlere ipuçları vermektedir. Ayrıca çizimler yoluyla çocuğun içinde yaşadığı olayları ve hissettiği duyguları anlama bu yolla onları tanıma fırsatı sunmaktadır. Bu nedenle yapılan çalışma önem arz etmektedir. Yapılan araştırmalar, şema öncesi çocukların resimlerinin söz konusu dönemin özelliklerini taşıdıklarını göstermiştir (Metin ve Aral, 2012). Akgün ve Ergün (2015) ise çocukların resimlerinde çoğunlukla öfke ifadelerine yer vermedikleri ve olumsuz yüz ifadesi kullanan çocukların az sayıda olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Bu araştırmanın amacı şema öncesi dönem çocuklarının yapmış oldukları okul temalı resimlerin içinde buldukları dönemin özelliklerini yansıtıp yansıtmadıklarını belirlemek ve çocukların iletişim aracı olan çizimlerde işledikleri temaları tespit etmektir.

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Araştırmanın gerçekleştirilmesinde sanat temelli araştırma deseni benimsenmiştir. Nitel araştırma yöntemlerinden biri olan sanat temelli araştırmada (Huss ve Cwikel, 2005), sanatın farklı dallarındaki ifade biçimlerinin sistematik analizi yapılır (McNiff, 1998). Bu desenle, çocukların sanat ürünlerine yansıyan çeşitli durumlara ilişkin algıları ve bakış açıları ortaya çıkarılmaya çalışılmaktadır.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunun belirlenmesinde amaçlı örnekleme yöntemleri içinde yer alan ölçüt örnekleme kullanılmıştır. Ölçüt örnekleme, örneklemin problemle ilgili olarak belirlenen niteliklere sahip kişiler, olaylar, nesnelere ya da durumlardan oluşturulmasıdır (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2011). Araştırmada, uygulamanın yapılacağı kurumların seçiminde araştırmacılar tarafından belirlenen temel ölçüt, şema öncesi dönem çocuklarının bulunduğu kurumların seçilmesidir. Bilim insanları şema öncesi dönem çocuklarını 4-7 yaş aralığındaki çocuklar olarak tanımlamaktadır (Kirişoğlu, 2002; Kutluer, 2015; Metin ve Aral, 2012; Özönder Aydın, 2017). Bu araştırmada şema öncesi dönem çocuklarının okul temalı resimlerinin yordanması söz konusudur. Bu doğrultuda Tunceli ili Çemişgezek ilçesinde yer alan anaokulunda öğrenim gören 30 gönüllü çocuk gerekli izinler alındıktan sonra araştırmaya dahil edilmiştir. Araştırmaya katılan çocuklar 4-5 yaş aralığında olup, 20 kız, 10 erkek öğrenciden oluşmaktadır.

Verilerin Toplanması

Araştırma 2016-2017 eğitim öğretim yılı Çemişgezek ilçesinde yürütülmüştür. Anaokuluna devam eden 30 çocuğun okul temalı resimleri araştırmanın temel veri kaynağı olarak kabul edilmiştir. Ayrıca çocukların kardeş sayısı, anne-babanın birliktelik durumu, aile gelir durumu, anne-baba mesleği, çocuğun kişilik yapısı ve yaşadığı özel bir durumun olup olmadığına ilişkin bilgilerin sorgulandığı bir form oluşturulmuş ve bu formun öğretmen tarafından doldurulması sağlanmıştır. Verilerin toplanması sürecinde ilk olarak, okul yönetimine araştırmanın amaç ve kapsamı anlatılmış ve uygulama için gerekli izinler alınmıştır. Araştırmacı belli aralıklarla anaokuluna uğrayarak öğrencilerin kendini tanıması ve kaynaşması sağlanmış, öğrencileri gözlemlene imkanı bulmuştur. Uygulama süreci öğretmen kontrolünde araştırmacı tarafından yürütülmüştür. Uygulama sürecinde, çocuklardan okul temalı resimler yapmaları istenmiştir. Çocuklara resimleri yaparken istedikleri kalemleri ve boyaları kullanabilecekleri söylenmiştir. Çocukların bir ders saati (40dk.) sonunda yapmış olduğu resimler toplanmıştır. Daha sonra toplanan resimler sınıf öğretmenlerinin çocuk ve ailesi hakkında verdiği bilgiler (kardeş sayısı, anne-babanın birliktelik durumu, aile gelir durumu, anne-baba mesleği, çocuğun kişilik yapısı, yaşadığı özel durum) ve çocuklarla kayıt altına alınan karşılıklı görüşmeler doğrultusunda bu konu ile ilgili kaynaklardan faydalanılarak araştırmacı tarafından yorumlanmıştır. Ayrıca çocuklara “Çizdiğin resimde kimler var?”, özellikle anlaşılamayan imgeler için “Burada ne anlatmak istedin?” gibi sorular sorularak çocukların çizimlerine ilişkin kendi yorumları dinlenerek kayıt altına alınmış, analizler hem çizim hem çocuğun anlatımına uygun yapılmıştır. Bu sayede çocukların çizimlerinde anlam verilemeyen imgelerin anlaşılır hale gelmesi sağlanmıştır.

Verilerin Analizi

Şema öncesi dönem çizimlerinde gözlenen özelliklerinin belirlenmesinde betimsel analiz kullanılmış ve frekanslar verilmiştir. Şimşek ve Yıldırım'a (2004) göre betimsel analizde elde edilen veriler, daha önceden belirlenen temalara göre özetlenir ve yorumlanır. Veriler araştırma sorularının ortaya koyduğu temalara göre organize edilebileceği gibi, görüşme ve gözlem süreçlerinde kullanılan sorular ya da boyutlar dikkate alınarak da sunulabilir. Bu doğrultuda literatür destekli olarak çizgi, saydam (röntgen) resim, farklı bakış açıları, renkler, mekan algısı/ perspektif ve orantı temalarında özetlenmiş ve yorumlanmıştır. Resimler R1, R2, R3... şeklinde kodlanmış, analizlerin altına eklenmiştir. Araştırmanın güvenilirliğini sağlamak için Miles ve Heberman'ın (1994) geliştirdiği aşağıdaki formül kullanılmıştır.

$$Uzlaşma\ Yüzdesi = \frac{Görüş\ Birliği\ (Na)}{Görüş\ Birliği\ (Na) + Görüş\ Ayrılığı} \cdot 100$$

Araştırmacı ve uzman değerlendirmeleri sonucunda elde edilen uyumun %90 ve üzeri olduğu durumlarda araştırmanın güvenilirliği sağlanmış kabul edilmektedir. Bu doğrultuda değerlendirme yapması istenen uzman on sekiz ifadeyi araştırmacılardan farklı bir kategoride uygun bulmuştur. Böylece yapılan hesaplamalarla araştırmanın güvenilirliği; $P = \frac{939}{939+18} \cdot 100 = \%98$ olarak bulunmuş ve güvenilirlik sağlanmıştır. Çizilen resimlerin yorumlanmasında ise göstergebilim yöntemi kullanılmıştır. Göstergebilim, işaretler bilimidir; herhangi bir aracın işaret sistemi olarak incelenmesidir. Göstergebilim iletişim için kullanılacak her şeyi inceler. İnsanların iletişim amaçlı kullandığı doğal diller, jestler, işitme engellilerin kullandığı alfabe, görüntüler, trafik işaretleri, bir kentin yerleşim planı, bir ülkedeki ulaşım yollarının yapısı, mimari herhangi bir düzenleme, bir müzik yapıtı, bir tiyatro gösterisi, reklam afişleri, paralar, yazınsal yapıtlar, moda, kısacası bildirişim amacı taşıyan taşımanın her anlamlı bütün çeşitli işaret birimlerinden oluşan bir dizgedir. Bu dizge birimleri genelde gösterge olarak adlandırılır (Rıfat, 2009). Göstergebilimsel analiz biçimi sözcük, simge, işaret gibi göstergelerin ya da görsel göstergelerin nasıl oluştuğuna, nasıl anlam yarattığına odaklanmış ve yüzeysel anlatımların altında yatan dolaylı anlatımları ortaya çıkarmayı amaçlamıştır (Madison, 2005, s.63 aktaran Glesne, 2013). Resim etkinliklerinin yorumlanmasına yardımcı olması amacıyla, seçilen okuldaki rehber öğretmeni ve sınıf öğretmenleri ile araştırmaya katılan çocukların ailevi durumları ve bireysel özellikleri (kardeş sayısı, anne-babanın birliktelik durumu, aile gelir durumu, anne-baba mesleği, çocuğun kişilik yapısı gibi) hakkında bilgi almak amacıyla görüşmeler yapılmıştır.

Bulgu ve Yorumlar

Şema öncesi dönemde yer alan çocukların çizmiş oldukları okul temalı resimler incelendiğinde; çizimler, şema öncesi dönem çizimlerinde gözlenen özellikler, çizimlerde yer alan belli başlı imgeler, kullanılan renkler, insan figürlerinin özellikleri ve okula ilişkin yapılar şeklinde ele alınarak analiz edilmiştir. Şema öncesi dönem çizimlerinde gözlenen özelliklere ilişkin elde edilen bulgular Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1: Şema Öncesi Dönem Çizimlerinde Gözlenen Özellikler

Gözlenen Özellikler	Çizgi	Saydam (Röntgen) Resim	Farklı Bakış Açılırları	Renk	Mekân Algısı ve Perspektif	Orantı
Çöp adam çizimleri	✓					
Yüzeysel görünüm	✓					
Ayrıntı	-					
Önden çizim	✓					
Üç boyutluluk	-					
Geometrik formlar	✓					
Gerçeği olduğu gibi çizer.	-					
Gerçeği düşündükleri gibi çizerler.	✓					
Kuş bakışı çizim	-					
Karşıdan bakış açısıyla çizim	✓					
Gerçek renkleri kullanır.	-					
Hayal gücünü kullanarak renklendirir.	✓					
Çizimleri bir zemine oturtmuştur.	-					
Çizimler havada uçuyor hissi vardır.	✓					
Çizimlerde orantı vardır.	-					
Çizimlerde orantı yoktur.	✓					

R2	-	√	-	√	-	√	-	√	-	√	√	-	-	√	-	√
R3	-	-	√	√	-	√	√	-	-	√	√	-	-	√	√	-
R4	√	√	-	√	-	√	-	√	√	-	-	√	-	√	√	-
R5	√	-	√	√	-	√	-	√	-	√	√	-	-	√	√	-
R6	-	-	√	√	-	√	√	-	-	√	√	-	-	√	√	-
R7	√	√	-	√	-	√	-	√	-	√	√	-	√	-	√	-
R8	√	-	√	√	-	√	-	√	-	√	√	-	√	-	√	-
R9	-	-	√	√	-	√	√	-	-	√	-	√	-	√	√	-
R10	√	√	-	√	-	√	√	-	√	-	-	√	-	√	-	√
R11	√	√	-	√	-	√	√	-	-	√	√	-	√	-	√	-
R12	√	√	-	√	-	√	-	√	√	-	-	√	-	√	-	√
R13	-	-	√	√	-	√	√	-	-	√	√	-	-	√	√	-
R14	-	√	-	√	-	√	-	√	√	-	-	√	-	√	√	-
R15	√	-	√	√	-	√	-	√	-	√	-	√	√	-	√	-
R16	√	√	-	√	-	√	√	-	-	√	√	-	√	-	-	√
R17	√	√	-	√	-	√	-	√	√	-	-	√	-	√	-	√
R18	√	√	-	√	-	√	-	√	-	√	√	-	√	-	-	√
R19	√	√	-	√	-	√	-	√	-	√	-	√	-	√	-	√
R20	√	√	-	√	-	√	-	√	-	√	-	√	√	-	√	-
R21	√	√	-	√	-	√	-	√	√	-	√	-	√	-	√	-
R22	-	-	√	√	-	√	-	√	-	√	√	-	√	-	√	-
R23	-	-	√	√	-	√	√	-	-	√	√	-	√	-	√	-
R24	-	-	√	√	-	√	√	-	-	√	√	-	√	-	√	-
R25	√	√	-	√	-	√	√	-	-	√	-	√	√	-	√	-
R26	√	-	√	√	-	√	√	-	-	√	√	-	√	-	√	-
R27	-	√	-	√	-	√	√	-	-	√	√	-	√	-	√	-
R28	-	-	√	√	-	√	√	-	-	√	√	-	-	√	√	-
R29	-	√	-	√	-	√	√	-	-	√	-	√	-	√	√	-
R30	√	√	-	√	-	√	-	√	-	√	√	-	-	√	√	-
Toplam	18	18	12	30	0	30	14	16	6	24	18	12	14	16	22	8

Şema öncesi dönem çocuklarının yapmış oldukları çizimler incelendiğinde; çocukların sıklıkla çöp adam olarak ifade edilen çizimlere (f=18) yer verdikleri görülmektedir. Bazı çocukların çizimlerinde çöp adam çizimlerinin yerine gerçeğe yakın formlar (f=12) oluşturdukları görülmüştür. Ayrıca bu dönem çocuklarının çizimlerinin daha çok yüzeysel olduğu (f=18) ayrıntıya fazla yer vermediği, ancak bazı çocukların ayrıntılı çizimler (f=12) yaptıkları görülmüştür. Yine çocuklar çizimlerinde önden çizimleri (f=30) tercih ederken, üç boyutlu resimlere (f=30) yer vermemişlerdir. Bütün resimlerde geometrik formlardan (f=30) yararlanılmıştır. Saydam resim özelliğine göre çocukların çoğu gerçeği düşündükleri gibi çizerken (f=16), bazıları ise geçeği olduğu gibi çizmiştir (f=14). Yine çocukların çoğu çizimlerini karşıdan bakış açısıyla çizerken (f=24), bazıları ise kuş bakışı çizimlerle (f=6) resimlerini anlatmaya çalışmışlardır. Öte yandan 18 çocuk çizimlerinde gerçek renkleri kullanırken, 12 çocuk hayal gücünü kullanarak renklendirme yapmıştır. Mekân algısı ve perspektif özelliklerine göre 16 çocuğun çizimlerinde havada uçuyor hissi varken, 14 çocuğun çizimleri ise bir zemine oturmuştur. Ayrıca bu dönem çocuklarının çizimlerinde çoğunlukla orantı görülürken (f=22), 8 çocuğun çiziminde orantıya rastlanmıştır. Elde edilen bulgulara göre çocuklar, sanat ve yaratıcılık açısından çoğunlukla içinde bulunduğu dönemin özelliklerini yansıtırken, bazı çocukların dönemin gerisinde kaldığı bazı çocukların ise akranlarına göre daha ileride olduğu söylenebilir. Bu gerilik ya da ileride olma çocuğun gelişim durumu, seçilen okulun konumu, ailelerin sosyo-ekonomik, sosyo-kültürel durumları ve ailelerin eğitim düzeyleri gibi değişkenlerle açıklanabilir. Şema öncesi dönem çizimlerine ilişkin örnek resimlere aşağıda yer verilmiştir.



Resim 1

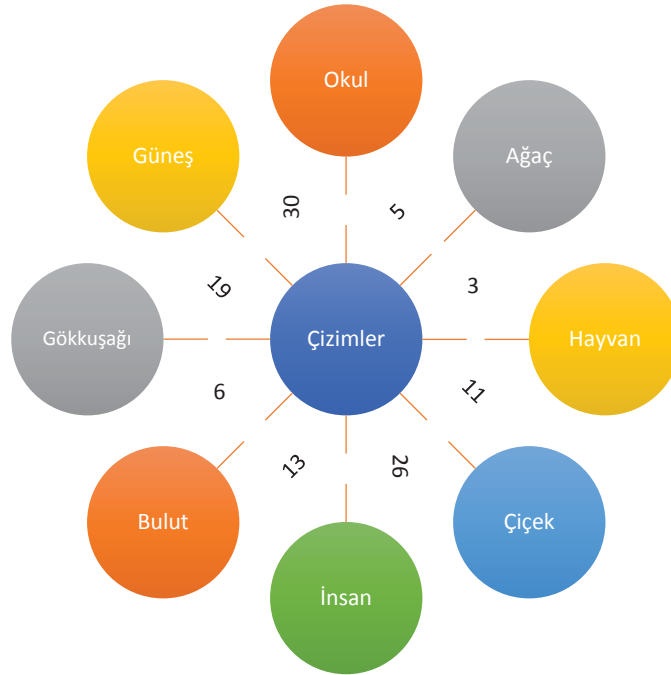


Resim 2



Resim 3

Şema öncesi dönem çocuklarının okul temalı çizimlerinde görülen belli başlı imgelerin belirlenmesine dönük yapılan analizler sonucunda elde edilen bulgular Şekil 1’de verilmiştir.



Şekil 1: Şema Öncesi Dönem Çocuklarının Okul Temalı Çizimlerinde Görülen Belli Başlı İmgeler

Şekil 1 incelendiğinde çocukların okul temalı çizimlerinin tamamında okul binasını görmek mümkündür. Bunun yanında en çok resmettikleri imgelerden; insan figürü (f=26) sıklıkla karşımıza çıkmaktadır. Bu figürü güneş (f=19), bulut (f=13), çiçek (f=11), gökkuşuğu (f=6), ağaç (f=5) ve hayvan (f=3) figürleri izlemektedir. Okul temalı çizimlerde gözlenen belli başlı imgelere ilişkin örnek resimler aşağıda sunulmuştur.



Resim 4

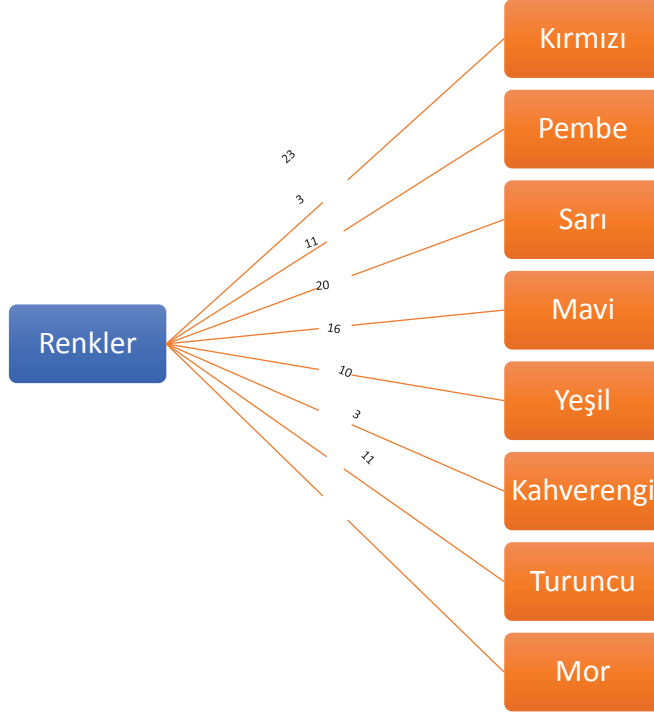


Resim 5



Resim 6

Çocukların çizmiş oldukları resimler incelendiğinde hangi renklerin ağırlıklı olarak kullanıldığına dair analizler yapılmış, elde edilen bulgular Şekil 2’de gösterilmiştir.



Şekil 2: Şema Öncesi Dönem Çocuklarının Okul Temalı Çizimlerinde Kullandıkları Renkler

Çizimlere ilişkin renkler incelendiğinde çocukların en çok kırmızı (f=23) rengi tercih ettiği görülmüştür. Bu rengi mavi (f=20), sarı (f=11), mor (f=10), kahverengi (f=10) turuncu (f=3) ve pembe (f=3) renk takip etmektedir. Çocukların kullandıkları renklere ilişkin örnek çizimler aşağıda verilmiştir.



Resim 7

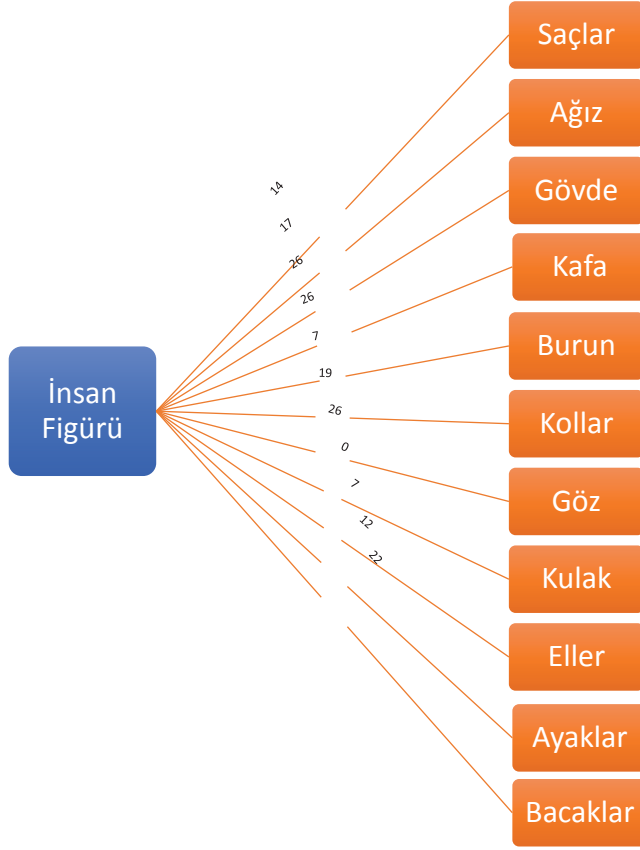


Resim 8



Resim 9

Çocuk resimlerinde renklerin yanında çizmiş oldukları insan figürleri de önem taşımaktadır. Şema öncesi dönem çocuk çizimlerinde yer alan insan figürlerine ilişkin analizler Şekil 3’te verilmiştir.



Şekil 3: Şema Öncesi Dönem Çocuklarının Çizimlerinde Kullandıkları İnsan Figürleri

Çizimlerinde insan figürüne yer veren 26 çocuğun hepsinin kafa, gövde ve göz yapılarına yer verdikleri görülmektedir. Bunun yanında 22 çocuğun bacak çizdiği 4 çocuğun ise bu uzvu eksik bıraktığı, 19 çocuğun çizimlerinde kollara yer verdiği, 7 çocuğun ise kolları çizmediği, 17 çocuğun ağız çizdiği buna karşın 9 çocuğun ağız çizmediği, 14 çocuğun saç çizdiği, 12 çocuğun saç çizmediği, 12 çocuğun ayak çizdiği, 14 çocuğun ayak çizmediği, 7 çocuğun insan figürüne ait elleri çizdiği, 19 çocuğun bu uzvu çizmediği, yine 7 çocuğun burun çizdiği, 19 çocuğun ise çizimlerinde burun olmadığı gözlenmiştir. Ayrıca çizilen hiçbir insan figüründe kulak olmaması dikkat çekicidir. Çocukların çizimlerinde kullandıkları insan figürlerine ilişkin örnek çizimlere aşağıda yer verilmiştir.



Resim 10

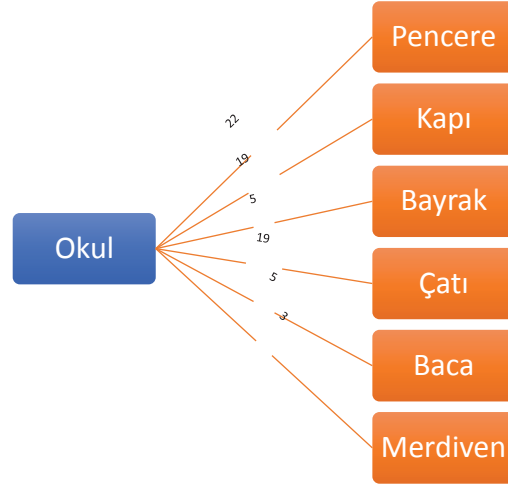


Resim 11



Resim 12

Okul temalı çizimlerde kullanılan okula ilişkin yapılar Şekil 4'te yer almaktadır.



Şekil 4: Şema Öncesi Dönem Çocuklarının Çizimlerinde Kullandıkları Okula İlişkin Yapılar

Okul temalı çizimlerde çocukların sırasıyla en çok pencere (f=22), kapı (f=19), çatı (f=19), bayrak (f=5), baca (f=5) ve merdiven (f=3) yapılarına yer verdikleri görülmüştür. Çizimlere ilişkin örnekler aşağıda yer almaktadır.



Resim 13



Resim 14



Resim 15

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Şema öncesi dönem çocuklarının yapmış oldukları çizimler incelendiğinde; çocukların sıklıkla çöp adam olarak ifade edilen çizimlere yer verdikleri görülmektedir. Bu durumun aslında çocukların içinde bulunduğu dönemin özelliğini yansıttığı söylenebilir. Bazı çocukların çizimlerinde ise çöp adam çizimlerinin yerine gerçeğe yakın formlar oluşturdukları görülmüştür. Ayrıca bu dönem çocuklarının çizimlerinin daha çok yüzeysel olduğu ayrıntıya fazla yer vermediği, ancak bazı çocukların ayrıntılı çizimler yaptıkları görülmüştür. Yine çocuklar çizimlerinde önden çizimleri tercih ederken, üç boyutlu resimlere yer vermemişlerdir. Bütün resimlerde geometrik formlardan yararlanılmıştır. Saydam resim özelliğine göre çocukların çoğu gerçeği düşündükleri gibi çizerken, bazıları ise gerçeği olduğu gibi çizmiştir. Yine çocukların çoğu çizimlerini karşıdan bakış açısıyla çizerken, bazıları ise kuş bakışı çizimlerle resimlerini anlatmaya çalışmışlardır. Öte yandan çocuklar çizimlerinde çoğunlukla gerçek renkleri kullanırken, bazı çocuklar ise hayal gücünü kullanarak renklendirme yapmıştır. Mekân algısı ve perspektif özelliklerine göre çocukların çizimlerinde sıklıkla havada uçuyor hissi varken, bazı çocukların çizimleri ise bir zemine oturmuştur. Malchiodi'ye (2013) göre bu dönem çocukları yer ve gök çizgisini yapsalar da henüz dünyayı gerçekten üç boyutlu temsil etmeye çalışamazlar. Ayrıca bu dönem çocuklarının çizimlerinde çoğunlukla orantı görülürken, bazı çocukların çiziminde orantıya rastlanmıştır. Yavuzer (2012) çocukların 6 yaşına yaklaştıkça resimlerindeki oranların daha gerçekçi

olmaya başlayacağı ve ayrıntıların artacağını belirtmektedir. Elde edilen bulgulara göre çocuklar, sanat ve yaratıcılık açısından çoğunlukla içinde bulunduğu dönemin özelliklerini yansıtırken, bazı çocukların dönemin gerisinde kaldığı bazı çocukların ise akranlarına göre daha ileride olduğu söylenebilir. Bu gerilik ya da ileride olma çocuğun gelişim durumu, seçilen okulun konumu, ailelerin sosyo-ekonomik, sosyo-kültürel durumları ve ailelerin eğitim düzeyleri gibi değişkenlerle açıklanabilir.

Çocukların okul temalı çizimlerinin tamamında okul binasını görmek mümkündür. Bunun yanında en çok resmettikleri imgelerden; insan figürü sıklıkla karşımıza çıkmaktadır. Altinköprü (2003) çocukların resimlerinde sevdiği kişileri resmetme eğiliminde olduklarını belirtmektedir. Çocuk resimlerinde yer alan güneş sıcaklığı temsil eder. Güneş, mutluluk, neşe ve bütünlük sembolüdür. Mutsuz resimlerde bu figür görülmez (Paktuna, 2012). Bulut, çiçek, gökkuşağı, ağaç neşe ve sevinç sembolüdür. Çocuklar çiçekli, yemyeşil toprak üzerine mutlu ağaçlar çizerler. Ağaç, çocuğun gelişimini, büyük bir değişimi temsil eder. (Paktuna-Keskin, 2003; Burns, Kaufman, 1972). Hayvan figürleri çocuk aşırı baskı nedeniyle özlemini duyduğu özgürlüğü Yavuzer'in (2012)'de ifade ettiği gibi resmindeki kuş sembolüyle ifade etmeye çalıştığı düşünülebilir. Bu durum çocukların, okul çatısı altında olmaktan mutluluk duydukları şeklinde yorumlanabilir.

Çocuklar, kullandıkları renkler yoluyla bazı problemleriyle ilgili yetişkinlere birtakım mesajlar iletebilmektedirler (Yavuzer, 2012). Çizimlere ilişkin renkler incelendiğinde; çocukların en çok kırmızı rengi tercih ettiği görülmüştür. Bu rengi mavi, sarı, mor, kahverengi, turuncu ve pembe renk takip etmektedir. çocukların en çok kırmızı rengi tercih ettiği görülmüştür. Kırmızı renk duyguları etkileyen tahrik edici bir renk olduğundan dolayı en çok tercih edilen bir renktir. Diğer bir bakış açısıyla kırmızı rengi çok fazla kullanan çocukların zaman zaman saldırgan ve iddiacı davranışlar sergiledikleri de görülmektedir, uzmanlara göre yine kırmızı rengi sıklıkla kullanan ya da tüm sayfayı kırmızıya boyayan çocuklar, açıklamak istedikleri duyguları hakkında bize ipucu verebilmektedir (Yavuzer, 2012). Mavi rengin ağırlıkta olması, çocuğun huzurlu bir yaşantısının olduğunu, kısıtlanmadığını göstermektedir. Bu rengi kullanan çocuklar genellikle yaratıcılık yeteneği yüksek olan çocuklardır (Dilci, 2014). Yeşil rengin yoğun kullanması; çocukların doğaya düşkün olduğunu, kendini rahat hissedilen bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir (Dilci, 2014). Sarı rengi tercih eden çocukların bir şeylere özlem duyduğu belirtilmektedir. Ayrıca çocuk resimlerinde sarı renk hüznü çağrıştırmaktadır (Dilci, 2014). Çocuk resimlerinde mor rengi ağırlıklı olarak kullanması; onun hayatında yolunda gitmeyen bir şeylerin olduğuna işaret etmektedir. Bu rengin çok kullanımı çocuğun hayatından memnun olmadığını gösterebilir (Dilci, 2014). Ekşi (2005) ise şiddete maruz kalan çocukların resimlerinde ağırlıklı olarak mor rengi kullandığını belirtmektedir (Akt: Dülger, 2008). Lawler and Lawler (1965) yaptığı araştırma sonuçlarından, dört yaşlarındaki yuva çocuklarının hüznü bir hikâye anlatıldığında, resimlerini kahverengiye boyadıklarını tespit etmiştir. Resimlerinde kahverengi kullanan çocukların genellikle korumaya ihtiyaç duydukları, sevgi ve ilgi özlemi çektikleri söylenebilir. Ayrıca dışkı kontrolü konusunda problem yaşayan çocukların resimlerinde ısrarla kahverengi kullandıkları görülmüştür (Çankırılı, 2012; Yavuzer, 2012). Turuncu rengi kullanan çocukların daha çok arkadaşlık, sempaticlik ve hayali duygularının ön plana çıktığını söylemek mümkündür (Linderman, 1997; Artut, 2004). Çocuk resimlerinde renklerin yanında çizmiş oldukları insan figürleri de önem taşımaktadır.

Çizimlerinde insan figürüne yer veren çocukların hepsinin kafa, gövde ve göz yapılarına yer verdikleri görülmektedir. Bunun yanında 22 çocuğun bacak çizdiği 4 çocuğun ise bu uzvu eksik bıraktığı, 19 çocuğun çizimlerinde kollara yer verdiği, 7 çocuğun ise kolları çizmediği, 17 çocuğun ağız çizdiği buna karşın 9 çocuğun ağız çizmediği, 14 çocuğun saç çizdiği, 12 çocuğun saç çizmediği, 12 çocuğun ayak çizdiği, 14 çocuğun ayak çizmediği, 7 çocuğun insan figürüne ait elleri çizdiği, 19 çocuğun bu uzvu çizmediği, yine 7 çocuğun burun çizdiği, 19 çocuğun ise çizimlerinde burun olmadığı gözlenmiştir. Ayrıca çizilen hiçbir insan figüründe kulak olmaması dikkat çekicidir. Elde edilen bulgulardan yola çıkarak okul temalı çizilen resimlerdeki insan figürlerinde yer alan uzuvlarla ilgili yorumlar yapılmıştır. Buna göre; çizilmeyen eller güvensizliği, çevreye uyumda zorluk çekmeyi simgelemektedir. Çok büyük veya fazla sayıdaki parmaklarla çizilen eller ise çocuğun şiddete uğradığını gösterebilmektedir. Buradan yola çıkarak çocuğun güvensiz bir kişiliğe sahip olduğu, çevreyle iletişim kurmakta zorlandığı ve şiddet gördüğü söylenebilir (Kılıç, 2002). Ayakların çizilmemesi çocuğun kendini yardımsız ve güvensiz hissetmesinin bir simgesi olabilmektedir (Yavuzer, 2012). Ayrıca kişinin kendi yaşamını kontrol etme yetisinin olmadığını ve başkalarının desteğine ihtiyaç duymasının, parmak sayısının eksik olması ise hırslı olmamanın, gelecekle ilgili bir hedef belirlememenin

yansımasıdır (Saydam, 2004). Bunun yanında ellerin çizilmemesi güvensizliği, çevreye uyumda güçlük çekilmesini simgelemektedir. Bacaklar bedeni destekleyen, güçlendiren organlardır. Çocuk resminde bunların bulunmaması, çocuğun kendini desteksiz ve hareketsiz olarak algılamasıyla eşanlamlıdır. Resimde ayakların yokluğu çocuğun kendini güvensiz ve yardımsız hissetmesi anlamına gelir. Resimde burun güç savaşının simgesidir. Burnun yokluğu çocuğun güçsüzlüğünün gösterir. Bir iletişim organının resimde çizilmemesi başkalarıyla ilişki kurmakta zorluk çektiğini gösterebilir. Bu durum bazı çocukların okulda kendilerini güvende hissetmediklerini, güçsüz hissettiklerini, iletişim kurmakta zorluk yaşadıklarını bizlere anlatıyor olabilir (Özgü, 1955, Akt. Dülger, 2008). Okul temalı çizimlerde çocukların sırasıyla en çok pencere, kapı, çatı, bayrak, baca ve merdiven yapılarına yer verdikleri görülmüştür. Jolles'e (1971) göre çocuk resimlerinde yer alan bacalar bireyler arasındaki kişilerarası sıcaklıkla ilişkilidir (Akt. Büyükkarabacak, 2008). Görüldüğü gibi çocukların çizmiş oldukları resimler onların iç dünyası hakkında bizlere önemli ipuçları vermektedir. Evde anne-babaların, okulda ise öğretmenlerin ve yöneticilerin bu dönemdeki çocuklara kendilerini resim yoluyla ifade edebilmeleri için daha çok imkân tanınmaları gerekmektedir. Özellikle okulda yapılan çizimler okul iklimini, çocuğun okula ilgisini, sevgisini anlama konusunda yol gösterici olacaktır. Unutulmamalıdır ki çocuk için resim yapmak sadece boş vakitleri değerlendirmek değildir.

Kaynakça

- Abacı, O. (2000). *Okulöncesi Dönem Çocuklarında Görsel Sanat Eğitimi*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Akgün, E. ve Ergün, A. (2015). 55-74 Aylık Çocukların Resimlerinde Aile Algısının Değerlendirilmesi, *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 44(2), 209-228.
- Altınköprü, T. (2003). Çocuğun Başarısı Nasıl Sağlanır?, İstanbul: Hayat Yayıncılık.
- Arıcı, B. (2010). Resim Psikolojisi ve Çocuğun Dünyasında Resim, *Sanat Dergisi*, 10, 15-22.
- Artut, K. (2004). Okul Öncesi Resim Eğitiminde Çocukların Çizgisel Gelişim Düzeylerine İlişkin Bir İnceleme, *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13.
- Burns, R.C. and Kaufman, S. (1972). *Actions, Styles And Symbols in Kinetic Family Drawings*. New York. Bruner/Mazel.
- Buyurgan, S., Buyurgan, U. (2001). *Sanat Eğitimi ve Öğretimi (İlköğretim I.Kademe Resim-İş ve Sınıf Öğretmenleri El Kitabı)*. Ankara: Dersal Yayıncılık.
- Buyurgan, S., Buyurgan, U. (2012). *Sanat Eğitimi ve Öğretimi (Eğitimin Her Kademesine Yönelik Yöntem ve Tekniklerle)*. (3. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Büyükkarabacak, O. (2008). *Çocuk Resimlerinde İmgelerin Yeri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak Kılıç, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., ve Demirel, F. (2011). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. (8. baskı). Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Çankırılı, A. (2012). *Çocuk Resimlerinin Dili*. (4. Baskı). İstanbul: Zafer Yayınları.
- Dilci, T. (2014). *Aile içi yaşamın çocuk resimlerindeki izi*. İstanbul: İdeal Kültür Yayınları.
- Dülger, N. (2008). *06-11 Yaş Öğrencilerin Ailesel ve Bireysel Özelliklerinin Resimlerine Yansıması*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Glesne, C., (2013). *Nitel Araştırmaya Giriş*. Ali Ersoy-Pelin Yalçınoğlu (Çev. Ed.), 2. Baskı, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Hurwitz, M., Day, A. (1995). *Children and Their Art: Methods For The Elementary School*, Harcourt Brace Jovanovich, New York.
- Huss, E., and Cwikel, J. (2005). Researching Creations: Applying Arts-Based Research to Bedouin Women's Drawings, *International Journal Of Qualitative Methods*, 4 (4), 1-16.
- Kantner, L. A., Gregory, D. C. (2002). The Stages of Artistic Development – Summarized from Creative & Mental Growth by Viktor Lowenfeld. http://makingartwork.files.wordpress.com/2012/12/stages_of_art_development.pdf adresinden, 17 Haziran 2018 tarihinde alınmıştır.
- Kılıç, N. (2002). *Projektif Bir Teknik Olarak İlköğretim Çocuğu Resimleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.

- Kutluer, G. (2015). Gelişim Süreçlerinde Çocuk Resminin Yeri, *EKEV Akademi Dergisi*, 19 (63) , 403-410.
- Lawler, C. O. and Lawler, E. E. (1965). Color-Mood Associations in Young Children. *The Journal of Genetic Psychology: Research and Theory on Human Development*, 107(1), 29-32.
- Linderman, G. Marlene. (1997). *Art in the Elementary School*. (5th. Edition), (The Art Curriculum Foundation). USA: Theme Graw Hill Companies.
- Malchiodi, C. A. (1998). *Çocukların Resimlerini Anlamak*. İstanbul: Epsilon Yayıncılık.
- Malchiodi, C.A. (2013). *Çocukların Resimlerini Anlamak*. İstanbul: Nobel Tıp Kitabevi.
- McNiff, S. (1998). Art based research. In G. Knowles & A. Cole (Eds.), *Handbook of the arts in qualitative research* (pp.29-43). New York: Sage.
- Metin, Ş. ve Aral, N. (2012). Dört Yedi Yaş Çocuklarının Resim Gelişim Özelliklerinin İncelenmesi, *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi*, 1(2), 55-69
- Özönder Aydın, U. (2017). Okul Öncesi Resim Eğitiminde Çocuğun Çizgisel Gelişimi (2-7 Yaş), *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 25(6), 2215-2228.
- Özsoy, V. (2001). Sanat (Resim) Eğitiminde Bir Nitel Araştırma Yöntemi: Eğitsel Eleştiri, *Eğitim Bilim*, 122, 41-51.
- Paktuna-Keskin, S. (2012). *Çöp Çocuk*, İstanbul: Boyut Matbaacılık.
- Rıfat, M. (2009). *Göstergebilimin ABC'si*. İstanbul: Say Yayıncılık.
- Roland, B. (2012). *Göstergebilimsel Serüven*. Çev. Mehmet Rifat- Sema Rifat, İstanbul: YKY.
- Roland, C. (2006). Young in Art - A Developmental Look at Child Art. www.artjunction.org/young_in_art.pdf adresinden 14 Haziran 2018 tarihinde alınmıştır.
- Samurçay, N. (2006). Çocuk ve Resim. *Artist*, 6, 22-27.
- Saydam Bahçivan, R. (2004). Çocuk Çizimlerinin Klinik Değerlendirmedeki Yeri, *Yansıtma-Psikopatoloji ve Projektif Testler Dergisi*, 1-2.
- Yavuzer, H. (2012). *Resimleriyle Çocuk*. İstanbul: Remzi Yayınları.
- Yolcu, E. . (2004). *Sanat Eğitimi Kuramları ve Yöntemleri*. (1.Baskı). Ankara: Nobel Yayınları.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2004). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.